

Martagül Hala'nın Yolculuğu

TARIK BAYAZIT & SAVAŞ ERTUNÇ

1990'lı yılların ortasında çok sevgili bir arkadaşımız İstanbul Çukurcuma'da ufak bir eskici dükkanında şansını deneme kararı almıştı. Hayata kaygısız yaklaşımı, önyargısız duruşu, eklektik zevki, matrak ve tuhaf olana zafiyeti nedeniyle “aykırı mıknaşısı” bu hoş kadının dükkanı da kendisini birebir yansıtırdı. Her kapıdan girdiğinizde yüzünüzü güldüren, kafanızı karıştıran, hikayesini öğrenmeye can attıran en az bir kaç objeyle yüz yüze gelirdiniz. Eski eşya toplayanlar onun istisnai yatkinliklerini bilirler ve farklı olduğunu düşündükleri ne bulurlarsa önce Nilgün'e getirirlerdi. O dönemde bizler için Roman Antik çoğu zaman sıkıcı, bazen boğucu beyaz yaka hayatlarımızdan kaçma fırsatı veren hafta sonu sığınağı - hatta barınağı - görevi de üstlenmişti. Cumartesi öğleden sonraları kendimizi Çukurcuma'ya atar, birbirinden renkli müşterilerin ve komşuların, garip objelerin, biraz tozlu ama gerçek bir renk cümbüşü dünyalarından, hikayelerinden nasiplenmeye çalışırdık. Çok da eğlenirdik. Eskinin, yaşanmışın değerini anlamaya, sıra dışı olandan korkmamayı, köhneyle barışık yaşamayı öğrenmeye başladığımız yıllar...

Hanımefendi ile tanışmamız işte öyle bir Cumartesi günü gerçekleşti. O gün ilk kez gördüğümüz gerçekçi boyutlarda alçı bir büst, köşedeki masanın üzerinde dizili türlü - çeşit mutfak malzemesi arasında adeta boynunu uzatmış bize bakmaktaydı. Bir heykelden çok mekanın sahibi gibiydi. O gün tartışmasız hanımefendiyle beraber dört kişiydik orada. Bize ve minicik dükkana ağırlığını hissettiren, hafiften otoriter, biraz talepkâr ama şefkat de içeren müstehzi denilebilecek bir ifade, ilgili, meraklı bir bakış, “Hanımefendi bizimle eve geliyor” dememize yetmişti! Tabii ki kucakladık ve götürdük eve. Birkaç gün küçük salonun orta yerinde takıldı ancak galiba kırmaktan korktuğumuzdan, biraz da sürekli gözlerinin üzerimizde olmasından huzursuz olduğumuzdan büyükçe bir kraft kağıda sarmalayıp bodruma kaldırdığımızı hatırlıyoruz.

Yıllar yıllar sonra hanımefendinin gün ışığına çıkma zamanı geldi. 2007'de Büyükkada'ya taşındığımızda bizimle gelip bahçedeki yerini buldu. Bu arada kapsamlı bir temizlik yapılırken arka yüzeyinde alçıya kazınmış belli belirsiz sanatçı imzasını fark ettik. Çallı Osman Macunlu. Meğer Macunlu birçok ünlü devlet adamının heykellerini, büstlerini yapan bir heykeltıraşmış. Limitli arşivlerde genelde mermer ve bronz çalışmalarına rastlıyorsunuz. Hayatının bir kısmını yurt dışında geçiren sanatçının kariyerinde bir çok meydanı süsleyen Atatürk heykellerinin yanı sıra zamanında İran ve Tunus saraylarında yer alan Rıza Pehlevi, Habib Burguba, Beyaz Saray için yapılan Kennedy ve Eisenhower aile büstleri olduğunu öğrendik. Bizim ada bahçemizi mekan edinen hanımefendinin kimliğine dair hiç bir ipucu bulamadık. Ancak bu bilgi eksikliğini tamamlamanın yolu ziyarete gelen bir grup arkadaşımızla bol kakkahalı bir sohbette açıldı. Adadaki evi yaparken ailelerimizden kalan ve eskicilerden topladığımız, bir dönem Türkiye'de modernliğin sembolü haline gelen İskandinav tasarımcının, 1950'ler ve 1960'lar stilinin yansıması eşyalar kullanmıştık. İşte o sohbette, “Nereden buldunuz bu eşyaları?” sorusuna cevap hanımefendinin yakıştırmış, hayali hayatının başlangıcı oldu.

Bizim Savaş, 1947 yılında devlet bursuyla Danimarka'ya ziraat okumaya giden amcasının orada tanışıp aşık olduğu Martha Hanım'la memleketi Kütahya'nın Domaniç ilçesine döndüğü ve oraya yerleştikleri hikayesini yazıverdi: “Martha yenge Domaniçliler tarafından o kadar sevilir ki komşular, dostlar, akrabalar ona ‘Martagül’ diye seslenmeye başlar. Hatta bu sıcakkanlı, yardımsever kuzeyliyi aileden biri gibi gördükleri için yenge değil ‘Martagül Hala’ derler! İşte evdeki tüm İskandinav mobilyalar ve objeler Martagül Hala'nın çeyizi olarak Kopenhag'dan Domaniç'e ve oradan da bize, Büyükkada'ya gelir.” Hikayenin gerçeklik dozunu arttırmak için de kenardan bizi süzmekte olan büstü gösterip, “Vefakâr Domaniçliler vefatından sonra büstünü yaptırdı, işte burada” diye ekledi! Böylelikle yıllarca kimliğini merak ettiğimiz Martagül Hala ile ilgili yazdığımız hikayeler arttı da artı. Ne çocuğu olamamasına üzüntüsünden kendini kanaviçeye vermesi kaldı, ne de kasabada çaktırmadan dalga geçilen ve ölümüne kadar her pazara alışverişe gittiğinde, pazarcılarının ona Kütahya ağzıyla “gözece” (güzel) dedirtip gülüşmelerine kadar neler, neler... Zekiye bir gün elinde tabelacıya yaptırmış olduğu “1927-1988 Martha Svensson Ertunç (Martagül Hala)” plakasıyla geldiğinde, aile içinde minik bir törenle kimliğini Martagül Hala'ya teslim etmiş olduk. Tanrı günahlarımızı affetsin!

Pandemi döneminde çeyizlerini tepe tepe kullandığımız Martagül Hala'nın adını anmadığımız bir gün geçmiyor. Kim bilir, belki bir sonraki yazıda Paşa dedemiz Vladimir İlyich Ulyanov'un portresinin hikayesini de anlatırız.

Masum Bir Büyükada Ziyareti

HALDUN DOSTOĞLU

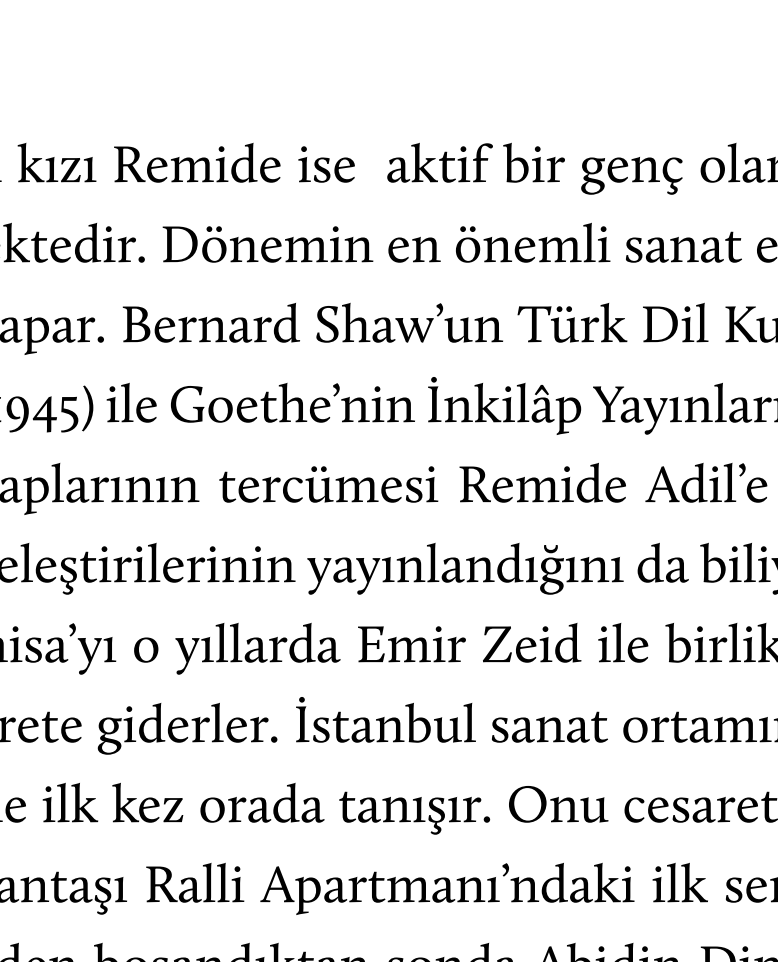
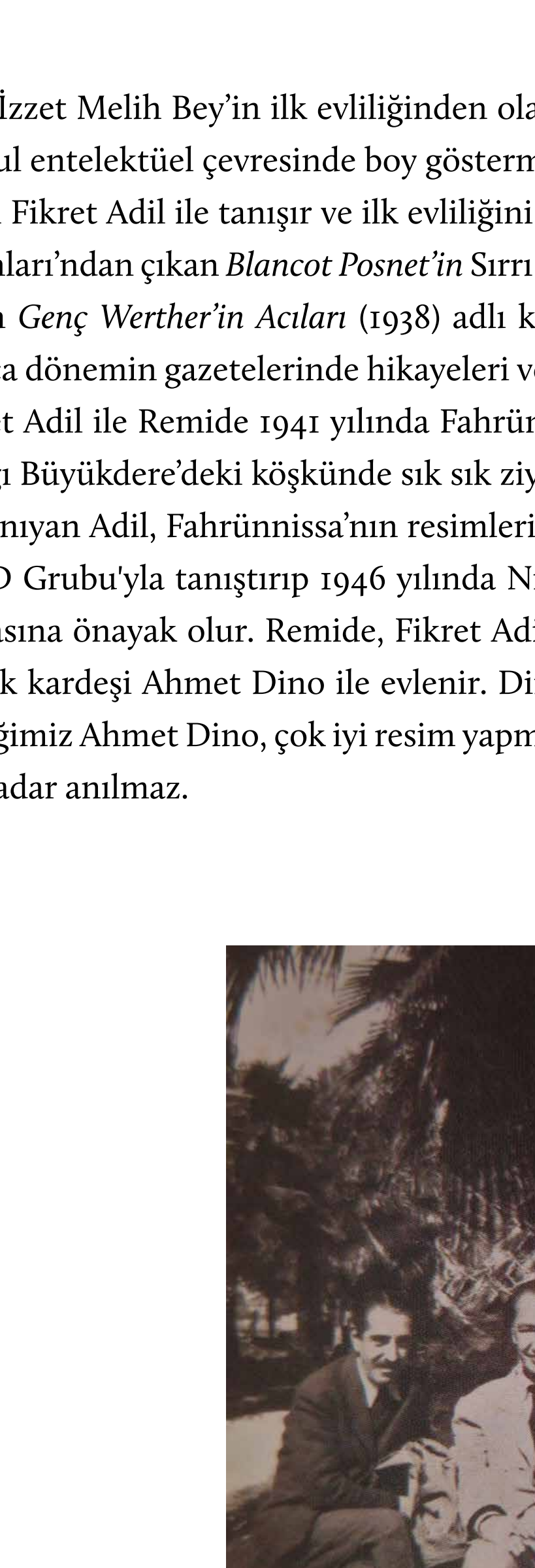
1943. Büyükada Şakir Paşa Köşkü. Ahmet Dino, Fikret Adil, Abidin Dino, Arif Dino, Remide Adil, Nejad Devrim, Şirin Devrim, Fahrünnisa Zeid ve Rasih Nuri İleri (soldan sağa)

Yukarıdaki fotoğraf, 1943 yılında Büyükada'da Şakir Paşa Köşkü'nün bahçesinde çekilmiş. Fotoğrafta yer alanların kıyafetlerine bakarsak mevsimin ilkbahar veya sonbahar olduğunu söylemek mümkün. Öyle anlaşılıyor ki Dinolar, Şakirpaşa ailesini ziyarete gitmiş. Bir yanda Ahmet, Arif ve Abidin Dino ile yeğenleri Rasih Nuri, diğer yanda Fahrünnisa, kızı Şirin ve oğlu Nejad. Ortada ise her iki aileyle de kan bağı olan Remide var. Remide'nin babası İzzet Melih Devrim, annesi ise Abidin Paşa'nın torunlarından biri olan Seniyeh Hanım. İlk kocası Fikret Adil de fotoğrafta yer alıyor. İkinci kocası olacak Ahmet Dino'nun da bu fotoğrafta yer alması kaderin bir cilvesi sanırım. Abidin'in gözleri kızların üzerinde; Remide'ye mi yoksa Şirin'e mi bakıyor tam anlaşılıyor. Fahrünnisa'nın kızının koluna sınımsıkı sarılmış olmasına bakarsak, onu bir nevi koruma altına almış olduğunu düşünebiliriz. Fotoğraftaki en sakin kişiler ise iki delikanlı Rasih Nuri ve Nejad. Dönemin en entelektüel bilgelerinden olan Arif Dino, sanki her iki ailenin de gençlerini korumasına almış gibi. Remide'nin kocası Fikret Adil Bey ise endişe, oradaki gerçek bilimsel karşılaşacağı zorlukları, hayatlarının nasıl savrulacağını şimdiden hissettiğinin bir ifadesi sanki. Hatta Büyükada'da yaşanan son masum yıllar olduğunu bile düşünüyör olabilir.

Remide, Fahrünnisa'nın ilk kocası olarak bildiğimiz İzzet Melih Devrim'in ilk eşi Seniyeh'den olma kızı. Seniyeh hanım evli ve çocuk sahibiyken Şişli'deki konaklarının karşısında oturan İzzet Melih Bey'e ilgi duyar yanında çalışan kadınla bir mesaj göndererek randevu ister. Buluşmadan sonra bir aşk başlar; Seniyeh hanım eşini ve çocuğunu terk eder ve İzzet Melih'le evlenir. Bir süre sonra kızları Remide doğar. Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna doğru genç çiftler tatil için Venedik'e giderler. Danieli Otel'deki tatileleri sırasında Seniyeh İspanyol grubuna yakalanır ve kendisini tedavi eden İtalyan hekime aşık olur, bunun üzerine onunla kalmak ister. İzzet Melih Bey yurduna yalnız döner ve ayrılırlar.

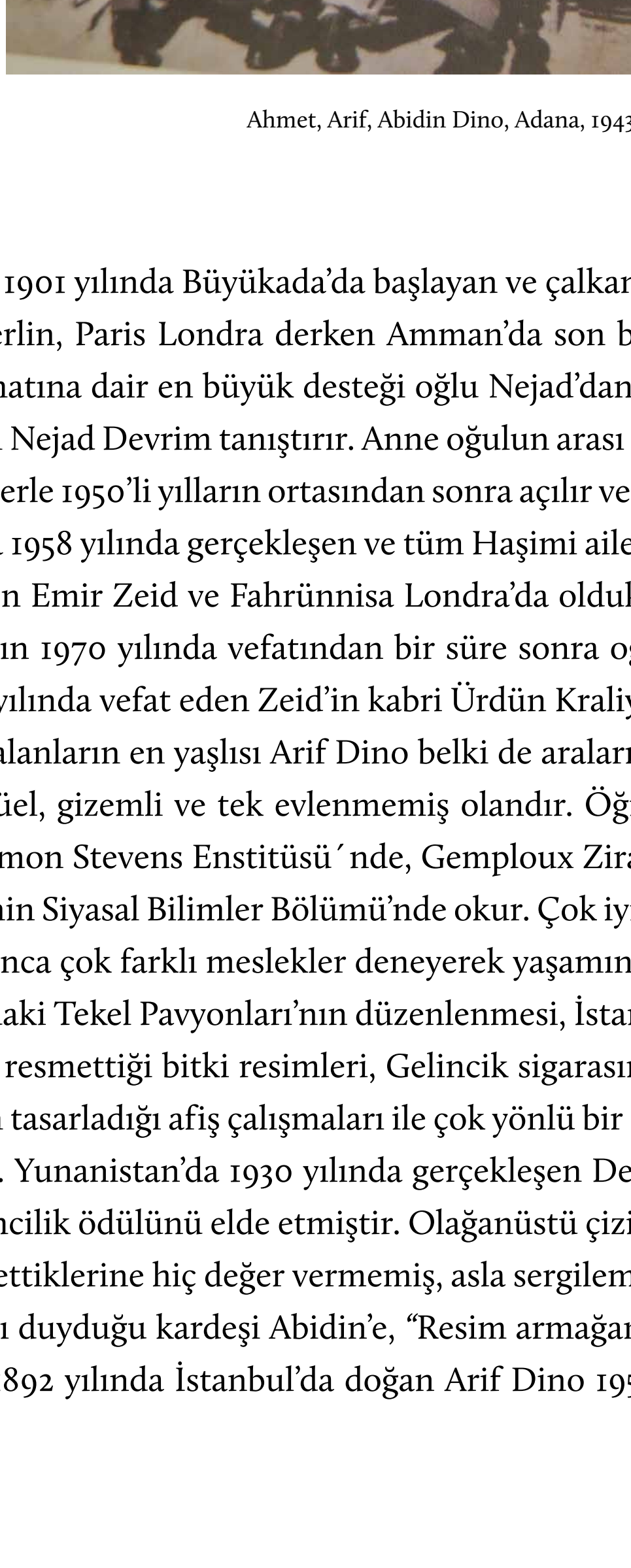
İzzet Melih Devrim, 1887'de Kudüs'de doğar. 1906'da Galatasaray Mektebi-i Sultanisi'ni bitiren İzzet Melih, Ahmet Haşim ve Abdülhak Şinasi Hisar ile lisede sınıf arkadaşlarıdır. Fransızca, İngilizce, Almanca, İtalyanca ve Rumca bilen İzzet Melih'e Henry Bataille üzerine 1924'te yayımladığı Fransızca bir etüdü ve Fransız dilindeki uğraşları nedeniyle 1938'de Paris Üniversitesi Edebiyat Fakültesi tarafından "Edebiyat Doktora" ünvanı verilir. Adı 1909'da katıldığı Fecr-i Ati edebiyat topluluğuyla birlikte anılan İzzet Melih'in *Leyla* isimli bir tiyatro eseri, *Tezat*, *Sermet*, *Hüzün* ve *Tebessüm* isimli romanları vardır. 1966 yılında İstanbul'da vefat eder.

Melih'in ikinci eşi, 1920'de evlendiği ressam Fahrünnisa Hanım'dır. Önce Faruk, ardından Nejad ve daha sonra Şirin doğar. Ne yazık ki Faruk yakalandığı kızıl hastalıktan kurtulamaz ve 2 yaşında vefat eder. İzzet Melih'in çapkın bir kişiliği vardır. Fahrünnisa hanımın kız kardeşi Aliye'ye ilgisi kimsenin gözünden kaçmaz. Fahrünnisa'yla evliliği ise 1936 yılına dek sürer. Fahrünnisa Gümüşsuyu'nda Hayırlı Apartmanı balkonundan yan balkondaki Irak sefiri Emir Zeid ile göz göze gelip ilgi duymaya başlayınca Küçüksu'da bir piknik randevusu alabilmeye başlar. Bu piknik yeni bir aşkın başlangıcı olur. Fahrünnisa, İzzet Melih Devrim ile boşanmaya karar verir ve Emir Zeid ile evlenir. Bu evlilikten ise Raad doğar. İzzet Melih üçüncü evliliğini, Mehmet Ataullah Cevdet Bey'in kızı Fatma Hanım'la yapar. 1966 yılında vefat eden İzzet Melih Bey'in kabri Zincirlikuyu'dadır.

Solda: Fahrünnisa ile İzzet Melih Devrim, Sağda: Fahrünnisa ile Emir Zeid

İzzet Melih Bey'in ilk evliliğinden olan kızı Remide ise aktif bir genç olarak İstanbul entelektüel çevresinde boy göstermektedir. Dönemin en önemli sanat eleştirmeni Fikret Adil ile tanışır ve ilk evliliğini yapar. Bernard Shaw'un Türk Dil Kurumu Yayınları'ndan çıkan *Blancot Posnet'in Sırrı* (1945) ile Goethe'nin İnkilâp Yayınları'ndan çıkan *Genç Werther'in Acları* (1938) adlı kitaplarının ortak yazarı Remide Adil'e aittir. Ayrıca dönemin gazetelerinde hikayeleri ve eleştirilerinin yayımlandığını da biliyoruz. Fikret Adil ile Remide 1941 yılında Fahrünnisa'yı o yıllarda Emir Zeid ile birlikte yaşadığı Büyükdere'deki köşkünde sık sık ziyarete giderler. İstanbul sanat ortamını çok iyi tanıyan Adil, Fahrünnisa'nın resimleriyle ilk kez orada tanışır. Onu cesaretlendirip, D Grubu'yla tanıştırdı 1946 yılında Nişantaşı Ralli Apartmanı'ndaki ilk sergisini açmasına önayak olur. Remide, Fikret Adil'den boşandıktan sonra Abidin Dino'nun küçük kardeşi Ahmet Dino ile evlenir. Dino kardeşler arasında hakkında çok az şey bildiğimiz Ahmet Dino, çok iyi resim yapmasına rağmen adı ağabeyleri Abidin, Arif ve Ali kadar anılmaz.

Ahmet, Arif, Abidin Dino, Adana, 1943

Fahrünnisa'nın 1901 yılında Büyükada'da başlayan ve çalkantılarla dolu hayatı İstanbul, Bağdat, Berlin, Paris Londra derken Amman'da son bulur. 1946'dan sonra Paris'e gittiğinde sanatına dair en büyük desteği oğlu Nejad'dan alır. Paris sanat çevresiyle Fahrünnisa'yı Nejad Devrim tanıştırdı. Anne oğulun arası hala tam olarak anlayamadığımız nedenlerle 1950'li yılların ortasından sonra açılır ve bir aşk - nefret ilişkisine döner. Irak'ta 1958 yılında gerçekleşen ve tüm Haşimi ailesinin katledilmesiyle sonuçlanan darbeden Emir Zeid ve Fahrünnisa Londra'da oldukları için kurtulurlar. Fahrünnisa, kocasının 1970 yılında vefatından bir süre sonra oğlunun yaşadığı Amman'a yerleşir. 1991 yılında vefat eden Zeid'in kabri Ürdün Krallığı Mezarlığı'ndadır.

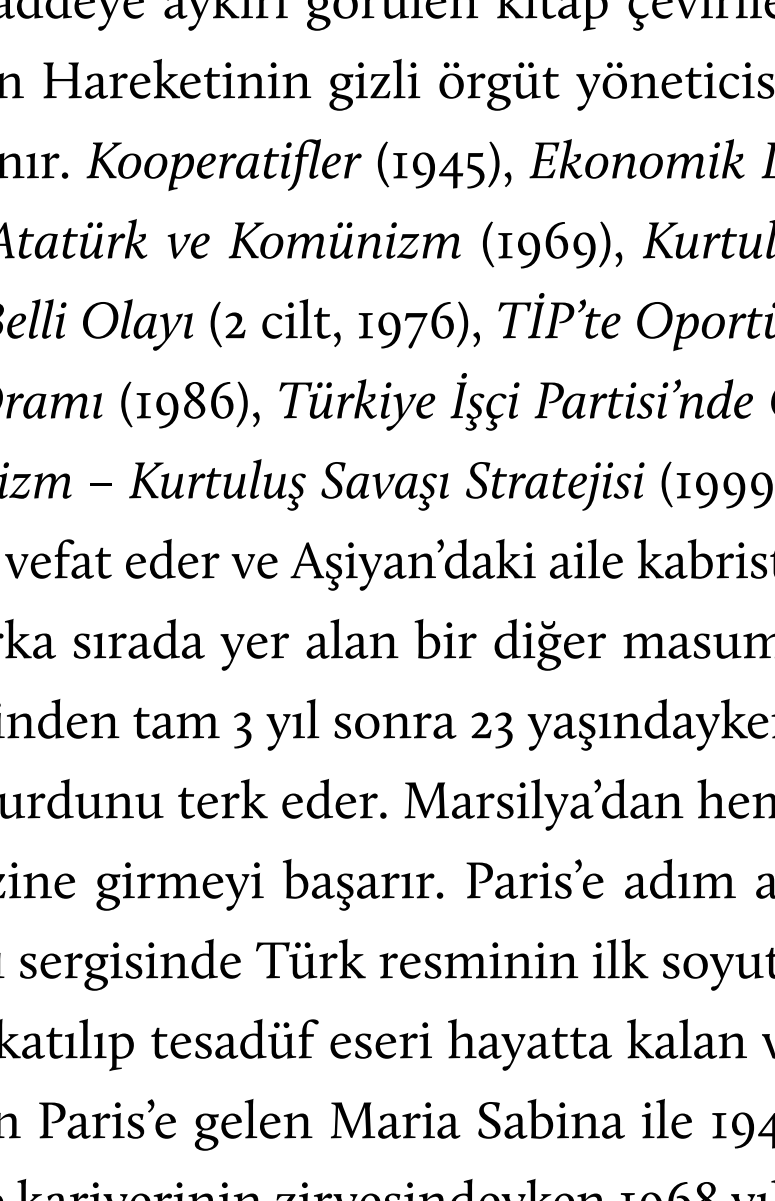
Fotoğrafta yer alanların en yaşlı Arif Dino belki de aralarında en renkli, en yetenekli, en entelektüel, gizemli ve tek evlenmemiş olandır. Öğrenimini yurtdışında yapar. Belçika'da Simon Stevens Enstitüsü'nde, Gemploux Ziraat Okulu'nda ve Cenevre Üniversitesi'nin Siyasal Bilimler Bölümü'nde okur. Çok iyi Fransızca ve Yunanca bilir. Hayatı boyunca çok farklı meslekler deneyerek yaşamını sürdürmeye çalışan Dino, İzmir Fuarı'ndaki Tekel Pavyonları'nın düzenlenmesi, İstanbul Üniversitesi Botanik Enstitüsü'nde resmettiği bitki resimleri, Gelincik sigarasının paket tasarımı ve farklı etkinlikler için tasarladığı afiş çalışmaları ile çok yönlü bir sanatsal üretim süreci gerçekleştirmiştir. Yunanistan'da 1933 yılı Eylül ayında, Cihangir'deki Yavuz Apartmanı'nın beşinci katında ressam Zeki Faik İzer'in evinde, beş ressam ve bir heykeltıraşın oluşturduğu D Grubu'nun kuruluşuna şahit olur. Fikret Adil'in Beyoğlu'ndaki bohem hayatını anlatan *Asmalimesçit 74* adlı kitabının isimini verdiği 74 numaranın da o dönem İstanbul kültür yaşamında çok özel bir yeri vardır. Yazarın *İntermezzo - Bohem Hayatı* (1930) kitabı bir aşk serüvenidir. *Mavi Deniz Beyaz Yollar* (1950) kitabı gezi notlarından oluşur. Ölümünden sonra kitaplaştırılan *Gardenbar Geceleri - Avara Gençlik* (1990) ile *Deli Saraylı*'da ise (1963) İstanbul yaşamından kesitler yer alır. Yaşadığı dönemde Beyoğlu çevresindeki kültür, sanat ve edebiyat üçlemesinin gelişmesine, hatta birçok alanın oluşmasına öncülük ettiği, katkıda bulunduğu bilinmektedir. Tedavi için gittiği Zürih'te 1973 yılında hayatını kaybeder. Kabri Eyüpsultan'da bulunur.

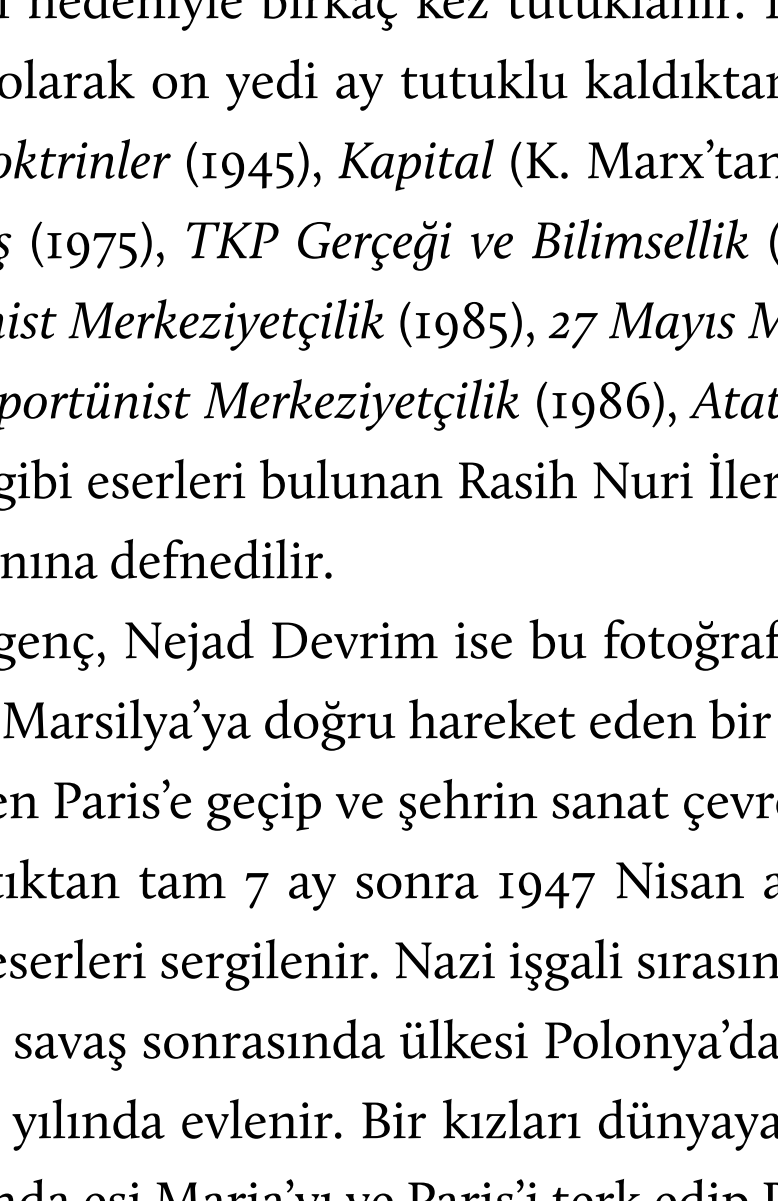
Abidin ve Güzin Dino, Tarih bilinmiyor
Kaynak: SALT Research

1913 yılında İstanbul'da doğan Abidin Dino'nun çocukluğu ise Cenevre'de geçer. Divân-ı Muhasebât Müdürü Rasih Bey ile müzik ve edebiyatla ilgili Saffet Hanım'ın oğlu olan Abidin, ailenin beşinci çocuğudur. 1925'te ailesiyle birlikte İstanbul'da dönüp Robert Koleji'de öğrenimine başlar. Önce babasının ve ardından annesinin ölümünden sonra sanata olan ilgisinin ağır basması nedeniyle eğitimini yarıda bırakır ve ağabeyi Arif Dino'nun desteğiyle resim, kâğıt sanatı ve yazı ile uğraşmaya başlar. Abidin Dino 1943 yılında yazar ve dilbilimci Güzin Dikel ile Adana sürgününde evlenir. Sürgün sonrası Paris'e gider ve 1993 yılında orada vefat eder. Türkiye'ye getirilen cenazesi Aşiyân'da toprağa verilir. Eşi Güzin ise Abidin'den 20 yıl sonra 2013 yılında 103 yaşındayken vefat eder.

Remide'nin ilk kocası sanat eleştirmeni, gazeteci, çevirmen Fikret Adil, Fahrünnisa'yla aynı yıl, 1901'de Çengelköy'de doğar. Babasının Tevfik Fikret'e hayranlığı nedeniyle Fikret adını alır. Galatasaray Mektebi Sultaniyesi'ne devam ederken mülki mücadeneye katılmak üzere son sınıfa ayrılır. 1923 yılında İstanbul'a geri dönmesi bir yandan çeşitli gazetelerde yazılar yazarken diğer yandan da Türkiye İş Bankası'nda çalışır. 1931 yılında *Artıst* isimli haftalık bir sanat dergisi ve 1939 senesinde *S.E.S* isimli sanat, edebiyat ve sosyoloji dergisi çıkarır. Türkiye'de sinema üzerine eleştiri yazıları yayımlayan ilk yazar olan Fikret Adil, 1933 yılı Eylül ayında, Cihangir'deki Yavuz Apartmanı'nın beşinci katında ressam Zeki Faik İzer'in evinde, beş ressam ve bir heykeltıraşın oluşturduğu D Grubu'nun kuruluşuna şahit olur. Fikret Adil'in Beyoğlu'ndaki bohem hayatını anlatan *Asmalimesçit 74* adlı kitabının isimini verdiği 74 numaranın da o dönem İstanbul kültür yaşamında çok özel bir yeri vardır. Yazarın *İntermezzo - Bohem Hayatı* (1930) kitabı bir aşk serüvenidir. *Mavi Deniz Beyaz Yollar* (1950) kitabı gezi notlarından oluşur. Ölümünden sonra kitaplaştırılan *Gardenbar Geceleri - Avara Gençlik* (1990) ile *Deli Saraylı*'da ise (1963) İstanbul yaşamından kesitler yer alır. Yaşadığı dönemde Beyoğlu çevresindeki kültür, sanat ve edebiyat üçlemesinin gelişmesine, hatta birçok alanın oluşmasına öncülük ettiği, katkıda bulunduğu bilinmektedir. Tedavi için gittiği Zürih'te 1973 yılında hayatını kaybeder. Kabri Eyüpsultan'da bulunur.

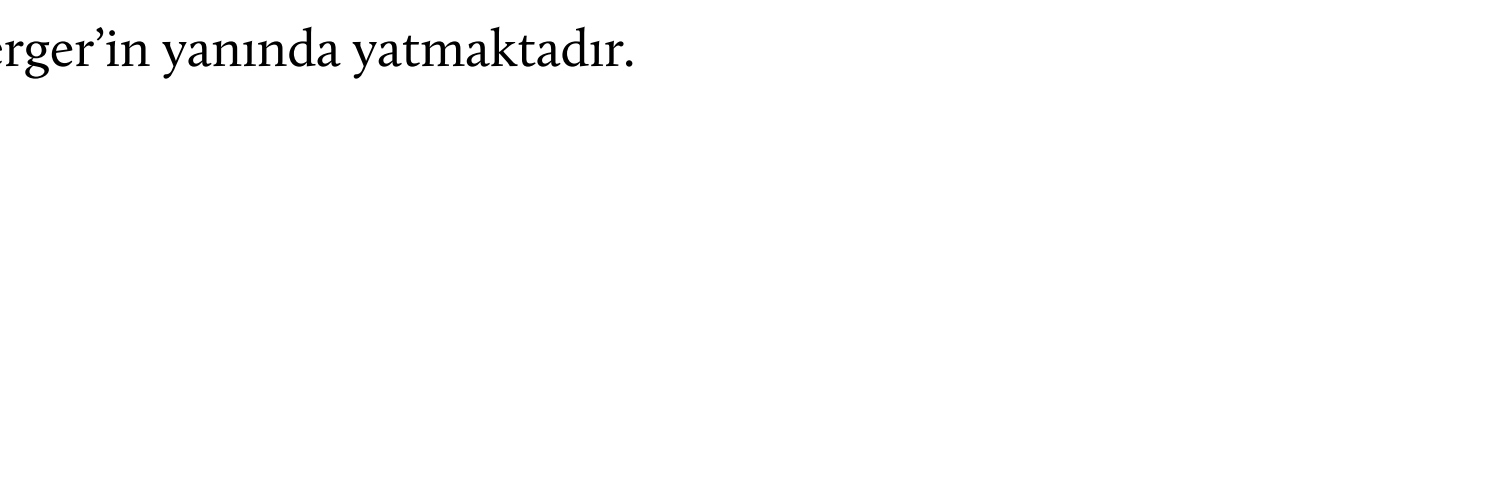

Fikret Adil (solda)
Sedat Nuri İleri ve Abidin Dino ile

Büyükada fotoğrafında en sağda duran masum yüzlü genç, Abidin Dino'nun ablası Leyla Hanım ve Suphi Nuri İleri'nin oğlu olan Rasih Nuri ise, 1920 yılında Cenevre'de doğar. Aile 1921'de İstanbul'a gelip Abidin Paşa'nın Yeniköy'deki yalına yerleşir. Önce Galatasaray ve Haydarpaşa Lisesi ardından İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Matematik Bölümü'nde eğitimini tamamlar. Bedia Behlil Hanım'la evliliğinden Leyla, Mehmet ve Suphi adlarında üç çocuğu olur. Yazar ve siyaset adamı Rasih Nuri 1942 yılında Türkiye Komünist Partisi'ne üye olur. Hayatının sonuna kadar Rasih'in sol hareketinin içinde yer alır. Yazılarını *Serve-i Fânûn*, *Yeni Adam*, *S.E.S*, *Gün*, *Markopaşa*, *Geveze*, *Karanlığa Işık* ile yönetimini katıldığı *Emekçi* (1965-66) dergilerinde yayımlar. 142. maddeye aykırı görülen kitap çevirileri nedeniyle birkaç kez tutuklanır. 1973'te Haziran Hareketinin gizli örgüt yöneticisi olarak on yedi ay tutuklu kaldıktan sonra aklanır. *Kooperatifler* (1945), *Ekonomik Doktrinler* (1945), *Kapital* (K. Marx'tan özet, 1965), *Atatürk ve Komünizm* (1969), *Kurtuluş* (1975), *TKP Gerçeği ve Bilimsellik* (1976), *Mihri Belli Olayı* (2 cilt, 1976), *TİP'te Oportünizm Oportünist Merkeziyetçilik* (1985), *27 Mayıs Menderes'in Dramı* (1986), *Türkiye İşçi Partisi'nin Oportünist Merkeziyetçilik* (1986), *Atatürk ve Komünizm - Kurtuluş Savaşı Stratejisi* (1999) gibi eserleri bulunan Rasih Nuri İleri 2014 yılında vefat eder ve Aşiyân'daki aile kabristanına defnedilir.

Arka sırada yer alan bir diğer masum genç, Nejad Devrim ise bu fotoğrafın çekilmesinden tam 3 yıl sonra 23 yaşındayken Marsilya'ya doğru hareket eden bir şilebe atlar yurdunu terk eder. Marsilya'dan hemen Paris'e geçip ve şehrin sanat çevresinin merkezine girmeye başlar. Paris'e adım attıktan tam 7 ay sonra 1947 Nisan ayında açacağı sergisinde Türk resminin ilk soyut eserleri sergilenir. Nazi işgali sırasında direniş katılıp tesadüf eseri hayatta kalan ve savaşı sonrasında ülkesi Polonya'ya eğitim için Paris'e gelen Maria Habina ile 1947 yılında evlenir. Bir kızları Dolnya'da gelir. Paris'te kariyerinin zirvesindeyken 1968 yılında eşi Maria'yı ve Paris'i terk edip Polonya'ya göçer. Orada Janina Paluch ile ikinci evliliğini yapar. 1995 yılında vefat eden Nejad, Nowy-Sacz'da defnedilir. Maria ise halen, Nejad'ın terk ettiği Paris'te 98 yaşında tek başına yaşamını sürdürmekte, büyük bir özenle eşinin kariyerini korumaktadır.

Maria ile Nejad Devrim, Cité Falguière, 1950'ler

Fotoğrafta yer alanların en genci Şirin Devrim 1926 yılında doğar. İstanbul'da Amerikan Kız Koleji'ni bitirdikten sonra Türkiye için New York'a gider. Yale Üniversitesi'nin tiyatro bölümünden mezun olur. Türkiye'ye döndüğünde İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda oyuncu ve rejisör olarak görev yapar. Bu kurumda sahneye oyun koyan ilk kadın sanatçı olur. Muhsin Ertuğrul'un Şehir Tiyatroları'ndan ayrılması üzerine 1966'da bu kurumdan istifa edip ABD'ye gider. Orada bir çok oyunda rol alır. Stanford, Carnegie - Mellon ve Wisconsin üniversitelerinde dersler verir. Ailesinin öyküsünü *A Turkish Tapestry* adıyla kitaplaştırır, ve kitap daha sonra *Şakir Paşa Ailesi: Harika Çılgınlar* ismiyle Türkçe olarak da yayımlanır. İlk evliliğini Yale'de öğrenciyken kendi gibi öğrenci olan Wesley Lau ile yapar. İkinci evlilik Şehsuvar Menemencioğlu ile gerçekleşir. Ardından Münich Ofluoğlu ile evlenen Şirin'in dördüncü ve son evliliği Robert Trainer ile olur. Şirin Devrim, 2011 yılında Büyükada'da vefat eder.

İşte 1943 yılında Büyükada ziyaretindeki bu masum hayatlar, zaman içinde dünyanın dört bir yanına savrulup başarılar, hüsranslar, hayal kırıklıkları, hapisler, küskünlükler, hastalıklar, sevinçler ve mutluluklarla farklı zamanlarda sonlanır. Aralarında Büyükada'ya geri dönen ise yalnızca Şirin Devrim olur. Aile kabristanında teyzesi Aliye Berger'in yanında yatmaktadır.